

visoko vidljivi široj publici, negativna iskustva lošeg kreativnog rada utječu na kreativne radnike/ce. Taj odnos s potencijalnim publikama u odnosu na kvalitetu i značaj kreativnog rada tema je preposljednjeg poglavlja. U njemu Hesmondhalgh i Baker pokazuju kako publike predstavljaju sve jači čimbenik utjecaja na rad kreativnih radnika/ca, ali stremljenja radnika/ca ka autonomnosti čine ovaj odnos ambivalentnim.

U posljednjem poglavlju autor i autorica daju sintezu prethodnih podataka, pri čemu naglašavaju brojnost kontradikcija koje karakteriziraju kreativni rad. U pokušaju da ostvare autonomiju i samorealizaciju, radnici/e se moraju boriti s vanjskim i unutarnjim »kontrolnim mehanizmima« koji limitiraju autonomiju i pridonose samoizrabljivanju. Hesmondhalgh i Baker naglašavaju važnost sindikalnog udruživanja (ili sličnih modela umreživanja i stvaranja kolektivne zaštite radnika/ca) za kreativne radnike/ce koji su trenutačno vrlo fragmentirani. Autor i autorica završavaju knjigu pozivom na društvenu pravednost kroz ravnopravniju raspodjelu dobrih i loših poslova unutar cijelog društva, a koja uključuje i kreativni rad.

David Hesmondhalgh i Sarah Baker objavili su knjigu za koju bi mnogi rekli da je već prije trebala biti napisana, a koja vrlo plastično ocrtava kontradikcije rada u kulturnim industrijama i brojne aspekte njegove kompleksnosti. Oni nastavljaju tragom Banksove knjige *The Politics of Cultural Work* i razvijaju neke od njegovih teza – ponajprije one vezane uz normativne kriterije

kreativnog rada. No, može se reći da drugi (empirijski) dio knjige oscilira u snazi argumenata i povezanosti iznesenih podataka s nekim od teza iznesenim u prvom dijelu. Bez obzira na određene neujednačenosti, ova knjiga i dalje predstavlja važan doprinos kako sociologiji kulture, sociologiji rada tako i medijskim i kulturnim studijima.

Jaka Primorac

*Institut za međunarodne odnose,
Zagreb*

DOI: 10.5613/rzs.42.1.8

Esadu Ćimiću u čast: zbornik radova povodom 80 godina života

Zadar: Sveučilište u Zadru, 2011,
238 str.

Zbornik radova *Esadu Ćimiću u čast*, povodom 80 godina života, sadržava sedamnaest radova, bibliografiju i biografiju Esada Ćimića te bilješke o autorima. Neki su radovi već objavljeni u različitim publikacijama, neki su neznatno izmijenjeni i izlagani na okruglom stolu »Institucionalizacija akademskog studija sociologije u Zadru« (u počast Esadu Ćimiću), a neki su izvorno napisani za zbornik.

Radove u zborniku možemo podijeliti u tri osnovne vrste. Prvu čine znanstveni i stručni radovi, drugu eseji i prikazi knjiga, a treću intervju. Autori su

prve skupine radova Nikola Skledar, Mislav Kukoč, Mladen Labus, Ratko Čorić, Željka Tonković, Dragoljub B. Đorđević, Ivan Markešić, Nikola Dugandžija, Ratko Božović, Božo Rudež i Esad Bajtal. Autori druge skupine radova su Nusret Idrizović, Krno Zakarija, Zdenko Roter, Marko Kerševan i Predrag Matvejević. Treća vrsta radova je intervju s Esadom Ćimićem – »Religija ne iščezava, ona se mijenja«. Uvod i pitanja za intervju napisao je Jadran Matijević.

Autori svoju analizu i vredovanje znanstvenoga opusa profesora Ćimića, poglavito, temelje na opusu njegovih dvanaest knjiga, među kojima su, prema njegovu vlastitom sudu, najpoznatije *Čovjek na raskršću*, *Dogma i sloboda*, *Politika kao sudbina* i *Drama a/teizacije*. Neki Ćimićevi radovi prevedeni su na slovenski, makedonski, mađarski, francuski, engleski, ruski i talijanski jezik.

Razmotrit ćemo većinu radova prve skupine autora. Ostali su radovi, manje ili više, eseji i prikazi knjiga, ili se uklapaju u matricu već analiziranih tekstova, pa ih zbog ponavljanja nećemo posebno razmatrati.

Nikola Skledar u uvodnom tekstu zbornika, o životu i djelu profesora Ćimića, ističe da njegov društveno-humanistički, znanstveni opus pripada različitim znanstvenim disciplinama, poljima i područjima, da mu je primarni interes sociologija religije i filozofija religije u njihovoj neodvojivoj teorijskoj, hipotetičkoj, a time dijelom i metodologijskoj povezanosti, odnosno religiologija kao transdisciplinarna znanost koja sretno

sintetizira spomenute pristupe, ne zanemarujući ni psihologijski ni povijesni pristup (str. 7). Osim isticanja važnih obilježja bogatoga Ćimićevega znanstvenoga opusa, Skledar nastoji sintetički prikazati i njegova novija djela, među kojima i *Metodologijski doseg rezultata istraživanja sociologije religije u Hrvatskoj*, *Sveto i svjetovno*, *Iskušenja zajedništva* te *Drama a/teizacije*.

Mislav Kukoč u prilogu »Sociološka imaginacija Esada Ćimića« smatra da se Ćimićeve sociološka imaginacija manifestirala kao kritička sociologija komunizma i jugoslavenškoga društva u više smjerova. Kukoč ih analizira na primjeru, prema svome sudu, Ćimićevih najvažnijih knjiga: *Drama a/teizacije*, *Politika kao sudbina* i *Iskušenja zajedništva* (str. 55). Kukoč Ćimićevu sociološku imaginaciju sagledava u njegovu transponiranju teorijske i metodologijske matrice C. Wrighta Millsa na prostor tadašnjega jugoslavenskoga socijalističkoga društva i sadašnjih postjugoslavenskih društava, ponajprije hrvatskoga i bosansko-hercegovačkoga društva. Ćimićevega, kao i Millsova sociološka imaginacija, podrazumijeva metodologijski pristup analizi društva s kritičkim odmakom od dviju ekstremnih pozicija – odmak od fetišizma vulgarnomarksističke historijskomaterijalističke konstrukcije društva kao apstraktne općenitosti te kritički odmak od fetišizma empirijskih istraživanja religijske svijesti u kojima se na paradigmatičan način iskazivala jednaka metodološka inhibicija empirizma, kakvu je kritički analizirao Mills (str. 57–59).

Mladen Labus piše o Ćimiću kao sociologu religije i humanistu. Ističe da on kao filozof i sociolog religije postavlja nova mjerila u znanstvenom istraživanju religije. Svojim mišljenjem i djelovanjem nadilazi akademski diskurs. Smatra da je »duhovnost zajednički imenitelj religije i filozofije«. Ne zadržava se samo na znanstvenoj (epistemološkoj) ravni spoznaje, nego je uvijek završava misaonom sintezom. »Razmatrajući, u jednom svojem tekstu (*Dogma i sloboda*, op. a.), različite metodološke razine određenoga teorijskog problema«, kaže Labus, »Ćimić distingvira 'logičko-epistemološku, istorijsko-strukturalnu i antropološko-etičku' razinu, pri čemu iznosi svoje shvaćanje profila pravog znanstvenika: 'Kad je govor o logičko-epistemološkoj razini, onda se može kazati kako ona, u biti, ovisi prevashodno, ako ne i isključivo, od naučnika, a to će reći njegove teorijske i metodološke kulture, od bujnosti njegove imaginacije i njegove darovitosti'« (str. 76).

Ratko Ćorić u prilogu naslovljenom »Od religije kao socijalno-povijesne činjenice do višedimenzionalnog shvaćanja religije i religioznosti«, naglašava Ćimićevu samosvojnost promišljanja religije čiji je snažan poticaj njegovo empirijsko istraživanje religije i religioznosti iz 1960-ih godina, kojima se vraća u kasnijim radovima – *Drama ateizacije* i *Ateizam kao povijesni humanizam*. U njima prevladava, ne samo okvire marksističkoga shvaćanja religije, religioznosti i ateizma, nego ukazuje i na mogućnosti interdisciplinarnoga pristupa u istraživanju (str. 91).

Dragoljub B. Đorđević, u radu »Esad Ćimić (1931 –) – sociolog religije izvorne misli«, osim ostalog kaže da je Ćimić uspio kao nitko »[da] razdvoji religioznu od religijske kulture, maksimum izvuče iz tumačenja Marksa i nadgradi njegov ateizam u povesni humanizam, dogradi i razvije tipologije religioznosti/ateističnosti, pruži niz dragocjenih metodoloških uputa i pošteno vrednuje dosege kolega. [...] poučio [nas je] kako je zalag napredovanja u izučavanju religije 'da ne govorimo niti za, niti protiv religije, nego o religiji'« (str. 123).

Nikola Dugandžija, u tekstu »Vrli duh znanosti. Uz čitanje djela Esada Ćimića: prisjećanja«, ističe da se Ćimić »bavio raznovrsnim temama o društvu, iako je proučavanje religije i nacije bio njegov glavni interes. [...] O religiji i naciji postoje mnogobrojna istraživanja, ali ona nerijetko ostaju na deskriptivnoj razini, a Esad Ćimić se je nastojao približiti njihovoj suštini« (str. 141). Dugandžija, poput većine autora zbornika, Ćimića svrstava među utemeljitelje inovativne i kritički orijentirane sociologije na prostoru bivše jugoslavenske zajednice.

Ratko Božović u prilogu »Na tragu ideja Esada Ćimića«, naglašava njegovu stvaralačku i nadasve filozofsku dimenziju tretiranja religije kao višedimenzionalnog i višeslojnog fenomena, predstavljajući ga »prije svega kao intelektualca predanog univerzalnim idejama slobode, istine, pravde, znanosti, koji i po cijenu osobnog životnog stradanja ne odustaje od tih ideja« (str. 153).

Božo Rudež, pozivajući se na Erazma Roterdamskog, velikoga renesansnog humanista i njegovu slobodarsku, kritičko-stvaralačku intelektualnu pojavu, smatra da Ćimić pripada krugu naših rijetkih i uglednih erazmovaca (str. 173, 176).

Tijekom duge i uspješne sveučilišne nastavničke karijere profesor Ćimić je odgojio mnoge asistente i nastavnike. Bio je veoma cijenjen mentor kandidata za magistarske i doktorske radove. Pod njegovim mentorstvom magistriralo je dvanaest, a doktorirala su četiri kandidata. Na njegovu znanstvenom opusu magistrirali su Mirko Šikić (Università Gregoriana, Roma, 1969.) i don Josip Mrkonjić (Université Sorbonne, Paris, 1972.). Radiša Antić doktorirao je na znanstvenome djelu profesora Ćimića na Andrews University, Michigan, USA, 1991. godine.

Esadu Ćimiću je, za izniman doprinos razvoju znanosti i nastavno-pedagoškoga rada, dodijeljeno više nagrada i priznanja. Ističemo *Šestoapriolsku nagradu grada Sarajeva* za znanost, 1966., za knjigu *Socijalističko društvo i religija*, te *Nagradu za životno djelo grada Zadra* 2008. Sveučilišta u Splitu i Zadru dodijelila su mu počasni naslov *profesor emeritus*.

Ćimićeva logičko-epistemološka inovativnost svojevrsna je epistemološka prijelomnica u istraživanju religije, prije svega na prostoru bivše Jugosla-

vije. Ogleda se, ponajviše, u prevladavanju simplifikacija i dogmatskoga pristupa, recepcijom dijalektičkoga jedinstva teorije i empirije, te u orijentaciji na interdisciplinarno istraživanje religije i religioznosti kojima se prevladava deskriptivno-empiristički i razvija teorijsko-kritički pristup. Recepcijom takve sociološke imaginacije i invencije, Ćimić je postao jedan od utemeljitelja *sociologije religije* u Hrvatskoj i cijeloj bivšoj Jugoslaviji, a pridonio je i razvoju *sociologije morala*, *sociologije politike*, *sociologije etničkih odnosa* te *sociologije kulture*.

Sve do sada kazano o životu i djelu Esada Ćimića, samo je skica za njegov portret vrhunskoga znanstvenika i autentičnoga intelektualca, čija su obilježja osebujna teorijska imaginacija, inventivna logičko-epistemološka sposobnost, suptilna analiza i sinteza, skrupuloznost zaključivanja, originalnost, humanizam, moralna angažiranost, kritičnost, znanstveni i filozofski eros – predanost univerzalnim idejama znanosti, slobode, istine i pravde.

Zbornik radova *Esadu Ćimiću u čast*, vrijedan je pokušaj istraživanja znanstvenoga i intelektualnoga opusa profesora emeritusa Esada Ćimića. Unatoč tomu, predstavlja samo uvod u osmišljenije i zahtjevnije znanstveno istraživanje njegova djela.

Fahrudin Novalić
Zagreb